

כלפי

ורצועת עזה

סא"ל אברהם

במלחמת ששת הימים לא מילאו הארגונים הפלסטיניים החבלניים והאוכלוסיה בגדה המערבית וברצועת עזה כל תפקיד פעיל. אך עם חלוף הזעזוע שגרמה התבוסה הערבית במלחמה, הבינו הארגונים כי נוצרה מציאות חדשה בזירת המזרח התיכון, ובהקשר הפלסטיני בפרט. אזורים בעלי אוכלוסיה גדולה והומוגנית נפלו לידי ישראל, ולארגוני המחבלים השונים בראשות פת"ח נדמה היה כי נוצרה סיטואציה המאפשרת פיתוח מלחמת גרילה מבפנים. בכך גזרו גזירה שונה בין הנסיבות שבהן פעלו המהפכות באלג'יר, בקובה ובויאט-נאם ובין אלה שנוצרו עתה בגדה המערבית וברצועת עזה. יתר על כן, נוכח התמוטטות הצבאות הערביים הסדירים במלחמה, עלתה יוקרתו של רעיון הגרילה. ארגוני המחבלים הציגו עצמם כנושאי הדגל של המלחמה בישראל, ואת לוחמת הגרילה כשלב הכנה לפעולת הצבאות הערביים הסדירים. על רקע זה קמו במהלך השנים 1967—1968 ארגוני מחבלים נוספים, שביקשו להיבנות מהמצב החדש שנוצר ביהודה ושומרון וב-רצועת עזה בסיוע מדינות ערביות שונות.

פת"ח היה החלוץ בניסיון ליישם את רעיון הגרילה בלוחמה פנימית בגדה המערבית וברצועת עזה, ובעקבותיו הלכו גם ארגונים אחרים. עוד ביוני 1967 מיהר פת"ח לפעול לכינון בסיסי גרילה בשטחים, בסיועו של סוריה ועירק. אנשים מאומנים ונשק הוברחו לגדה המערבית, וערפאת עצמו הגיע כדי לנצח על המלאכה. המטרה היתה להקים התארגנויות חשאיות שיפעלו נגד הממשל הישראלי כשהן מוצאות מסתור ומחסה ב"יער האנושי", קרי האוכלוסיה הערבית של השטחים. אולם עד מהרה התבררו ממדי הכישלון של יוזמות אלה. עוד לפני סוף 1967 נחשפו רוב הרשתות שהוקמו על-ידי פת"ח ביהודה ושומרון, והמערכת כולה התמוטטה. התושבים המקומיים לא ששו להצטרף לרשתות החבלה ובדרך כלל נמנעו גם מהגשת סיוע לחוליות מחבלים, מחשש מפני פעולות גמול מצד ישראל. נמשכו אמנם פעולות הגיוס להתארגנויות חבלניות וחוליות מחבלים אף הצליחו לבצע פעולות טרור בודדות, אך ככלל נכשלו ארגוני המחבלים בהשגת מטרתם. נוכח הקשיים שבהם נתקלה פעילות זו ביהודה ושומרון, נאלצו ארגוני המחבלים להפגין ישובים ומוצבים ישראליים, לחדור לצורך ביצוע פעולות בשיטת "פגע וברח", להבריח נשק וציוד ולארגן רשתות חבלה. ארגוני המחבלים נמנעו מלכפות על האוכלוסיה המקומית להצטרף לשורותיהם. ברצועת עזה צופת האוכלוסיה — שבה זכו ארגוני הפדאיון להצלחה רבה יחסית, בעיקר בשנים 1970—1971 — נעשה שימוש נרחב בטרור פנימי נגד משתפי פעולה עם הממשל הישראלי. פעולות המחבלים ברצועת עזה הפילו מאות חללים ואלפי פצועים בקרב האוכלוסיה המקומית, ביניהם נשים וילדים רבים.



הרקע לכשלונו לוחמת הגרילה בשטחים

כשלונו העיקרי של הארגונים הפלסטיניים היה בהעדר יכולת לגייס את ההמונים לפעולות מרי אזרחי ולגרום לכך שהם יתנו גיבוי להתארגנויות חבלניות צבאיות. במושגים הדוקטריניים של הגרילה העממית התבטא הכישלון בהעדר היכולת ליצור סיטואציה מהפכנית, קרי מיזוג של האלמנטים הלוחמים בתוך האוכלוסיה הערבית, תוך קיום היוזן הדדי ותיאום בין הפעילות הפוליטית הכוללת גם מרי אזרחי ובין הפעילות הצבאית. בהעדר תשתית פוליטית של המחבלים בשטחים, התקשו ארגוני המחבלים להסית את האוכלוסיה המקומית לשביתות כלליות והפגנות, והצלחתם היתה מוערית בלבד. בנתחם את הגורמים לכישלון זה, נטו הפלסטינים להתעלם מהמדיניות הליברלית של הממשל הישראלי ותרומתה ליצירת נורמליזציה בחיי היום-היום של האוכלוסיה המקומית. הם תלו את הקולר לכשלונום בהעדר תודעה מהפכנית בקרב ההמונים ובאופי הזעיר בורגני של האוכלוסיה, ההופך אותה פגיעה לעונשים מצד השלטון ולפיכך נוטה להסתפק בהתנגדות סבילה בלבד. אכן, לא ניתן להתעלם משיקולי רווח והפסד חומריים אצל אוכלוסיית הגדה המערבית, ובעיקר אצל מנהיגותה, שחלקה הגדול השתייך לשכבת בעלי רכוש. אולם הגורם החשוב יותר היה העדרו של ארגון מחתרת פוליטי שיהווה בסיס אנושי ואידיאולוגי להתארגנויות החבלניות. המפלגה הקומוניסטית הירדנית, שהיתה הגוף הפוליטי המאורגן היחיד בגדה המערבית ב-1967, עשתה כמה נסיונות להניף את דגל המאבק המדיני נגד „שלטון הכיבוש“ כארגון חזית שתחתיו יסתופפו הגורמים האומנים האחרים. ב-1968 הוקמו, ועדות להדרכה לאומית“ בערי הגדה המערבית שהכוח המניע מאחוריהן היתה המפלגה הקומוניסטית, אולם אלה לא הצליחו להתמיד בפעילותן. אש"פ העלה, אמנם, על נס את פעולות המחאה של „המוני עמנו במולדת הכבושה“, אך דעתה של הנהגת הארגון לא היתה נוחה מעולם מכך שהמפלגה הקומוניסטית ממלאת תפקיד מרכזי ודומיננטי בפעילות המדינית האנטי ישראלית בשטחים. יתר על כן, המפלגה עצמה סבלה ממשבר אידיאולוגי ומפילוג פנימי שפגע בכוחה וביכולתה לממש את מטרתה לשמש גרעין ההתנגדות הפוליטית לשלטון הישראלי. ברצועת עזה זכו המחבלים להצלחה רבה, יחסית, עד לשינוי המדיניות של הממשל הישראלי ונקיטת צעדים דרסטיים נגדם. ההצלחה היחסית ברצועת עזה בתקופה מסוימת נבעה מתיאום בין ארגוני המחבלים השונים, כשהמפלגה הקומוניסטית המקורית משמשת דבק מלכד. מעבר לכך נראה כי צפיפות האוכלוסיה והאחוז הגבוה של פליטים חסרי רכוש ברצועת עזה הגבירו את המוטיבציה של הצטרפות להתארגנויות החבלניות.

תביעה ל„עמידה איתנה“

בהעדר הצלחה ליצור תסיסה מתמדת של תושבי השטחים נגד ישראל, תבע מהם אש"פ עמידה איתנה („צמוד“ בערבית) שצריכה היתה להתבטא בפועל בהתנגדות סבילה לשיתוף פעולה כלשהו עם השלטון הישראלי והימנעות מכל גילוי של השלמה או הסכמה עם קיומו. התנגדות זו נדרשה מהתושבים לא רק בתחום המדיני האידיאולוגי אלא גם בחיי היום-יום: בתחומי החינוך, המסחר והעבודה בישראל. אש"פ תבע, למעשה, התנגדות לכל צעד של נורמליזציה שהממשל הישראלי

ניסה לבצע, בין שהמדובר בפתיחת בתי-ספר או בפיתוח השיירות העירוניים והציבוריים. תביעה זו של ארגוני המחבלים היתה בלתי אפשרית ככל שנמשכה הנוכחות הישראלית בגדה המערבית וברצועת עזה. במשך הזמן החלה האוכלוסיה המקורית מית להתרגל למחשבה שמצב זה עלול להימשך תקופה ארוכה, וכבר בסוף 1968 ניכרו אצל האוכלוסיה המקומית סימני נכונות לשיתוף פעולה עם הממשל בנושאים שונים, כולל השיירותים הציבוריים ועבודת העיריות. שיתוף פעולה זה התרחב והתפתח כל עוד נראה היה שאין בו משום פגיעה בעקרון אי ההשלמה עם קיום השלטון הישראלי בשטחים. לעיתים אף התקיים שיתוף פעולה זה למרות עמדתם השלילית המפורשת של אש"פ ומדינות ערב.

החרפת הבעיה הפוליטית

הארגונים הפלסטיניים גיהלו מלחמת חורמה נגד כל ניסיון של התארגנות מדינית עצמאית, השמעת דעות פוליטיות שלא עלו בקנה אחד עם עמדותיו של אש"פ או פעילות פרט-האשמית שנועדה לחזק את מעמדו של חוסיין בגדה המערבית. אש"פ גילה רגישות מרובה לכל ניסיון לערער על סמכותו להכריע כגורם בלעדי בשאלות הקשורות בעתידים המדיני של השטחים. יחד עם זאת, עד 1973 לא עשה אש"פ ניסיון ממשיל לארגן תשתית פוליטית בשטחים. הארגונים הפלסטיניים השונים ראו ב„מאבק המזוין“ את היעד המרכזי והזניחו במידה רבה הקמת מסגרות פעולה פוליטיות. עד 1973 ניתן, איפוא, לאפיין את עמדת אש"פ כלפי השטחים כ„שלילית“ ביסודה: התנגדות לכל ניסיון מקומי — ישראלי או ירדני — לכל שינוי בסטטוס קוו, תוך תביעה שהאוכלוסיה המקומית תציית לאש"פ ללא ערעור. אולם הוא לא עשה כל ניסיון להשיג מטרתו זו על-ידי יוזמה „חיונית“, היינו ניסיון לבסס עצמו ככוח מדיני בשטחים שיבטיח את התנהגותה הלאומית הפרט-אש"פית של האוכלוסיה.

בקיץ 1970, עם סיום מלחמת ההתשה, נפתחה שרשרת אירועים שחייבה את אש"פ לשנות את התייחסותו לשאלת הפעילות המדינית בשטחים ולייחס לה משקל גובר והולך. העימות בין הארגונים הפלסטיניים ובין המשטר ההאשמי בירדן בשנים 1970—1971 הביא להחלשת כוחם ולסילוק נוכחותם הצבאית מירדן. פעילות המחבלים בלבנון ב-1971—1972 נבלמה בגלל פעולות הגמול הישראליות. כתוצאה מכך חלה ירידה משמעותית בהיקפן וברישומן של הפעולות החבלניות מעבר לגבול והדבר נתן אותותיו גם בממדי הפעילות בשטחים עצמם. במקביל חלו גם התפתחויות מדיניות: במרס 1972 הכריז המלך חוסיין על תכנית „הממלכה המאוחדת“ שלו, שהציגה איום חמור בפני אש"פ ופורשה על-ידי כניסיון להתעלם ממנו ול-החזיר את הגדה המערבית לחיק הממלכה ההאשמית. זמן קצר לאחר מכן נערכו בחירות לעיריות בגדה המערבית בהשתתפות רחבה של האוכלוסיה למרות התנגדותו הקולנית של אש"פ. הבחירות הוצגו על-ידי אש"פ כצעד ישראלי לכינון „ייצוג פלסטיני מזוויף“ ולהקמת ישות מדינית לפלסטינים בגדה המערבית, תוך פילוגם משאר חלקי הציבור הפלסטיני. כל אלה הביאו לכך שבמהלך 1972 התגבשה בקרב מנהיגי אש"פ התחרות שהייתה צורך להבליט את הגורם הפלסטיני כדי להכשיל את המגמה „לבתר את העם הפלסטיני“ ולפגוע במעמד אש"פ



ועידת פסגה מוסלמית בלאהור, 1974

נמשכו שישה חדשים בהשתתפות גורמים מהגדה המערבית ומאש"פ. באוגוסט 1973 פורסם מצעה של „החזית הלאומית” שקבע כי היא מהווה חלק בלתי נפרד מאש"פ. באותו זמן קרא אש"פ לתושבי השטחים להתארגנות פוליטית, חברתית ותרבותית, „להשתלבות פעילה ביותר במאבק נגד ישראל בכדי להקל על הפיכת תנועת ההתנגדות הפלסטינית באדמה הכבושה למהפכה המונית מאורגנת ומוזינת”. האוכלוסיה בשטחים נקראה להיחלץ לטיפוח קאדרים לאומיים חדשים בעלי עמדה פרו-אש"פית. בין הגורמים שהביאו לבסוף להקמת „החזית הלאומית הפלסטינית” יש להזכיר שני תהליכים חשובים: א. הידוק הקשר בין אש"פ ובין ברה"מ בראשית שנות ה-70. ב-1972 הגיעה ההידברות ביניהם לרמה גבוהה של אינטנסיביות ואינטימיות וכתוצאה מכך חלה התקרבות של אש"פ גם למפלגות קומוניסטיות ערביות וגם למפלגה הקומוניסטית (הירדנית) בגדה המערבית. ב. התגבשות המפלגה הקומוניסטית בגדה המערבית מבחינה ארגונית ואידיאולוגית. ב-1972 חדל, למעשה, להתקיים ארגון המחבלים שהקים הפלג הלניניסטי של המפלגה הקומוניסטית הירדנית (שהמפלגה בגדה המערבית נחשבה כסניף שלה), בלא שהצליח לזכות בייצוג כלשהו באש"פ. מאז התחולל במפלגה מאבק פנימי שהגיע לשיאו בסתיו 1973, כאשר המפלגה בגדה המערבית החלה מופיעה תחת השם „המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית”. בהיותה הגוף הפוליטי המאורגן היחיד בשטחים, הפכה המפלגה

ובזכותו לייצג את הפלסטינים. אש"פ פנה, איפוא, לשליטת מדינות ערב וכן למפלגות וארגונים שמאלניים ערביים מחוץ לממסד השלטוני, בדרישה להביע תמיכה בעמדתו נגד תכניתו של חוסיין ומגמות השלטון הישראלי, שאת ביטוי העיקרי ראו במה שקרוי „תכנית אלון”. במקביל ניכרה התעוררות באש"פ לבעיות הקיום הלאומי של האוכלוסיה הערבית בשטחים. הדבר התבטא גם בהחלטות מפורשות שקיבלה „המועצה הלאומית הפלסטינית” בכינוסה העשירי (אפריל 1972). בהחלטות אלה הושם הדגש על הצורך בארגון ההמונים באגודות מקצועיות ובהגשת סיוע חומרי וארגוני למוסדות חינוך ותרבות, סעד, ארגונים וולונטאריים ומפעלי תעשייה. הובלט הצורך ביצירת מקורות תעסוקה בשטחים עצמם כדי לצמצם ככל האפשר את ממדי העבודה בישראל וההגירה מן השטחים. לשם יישום החלטות אלו תבע אש"פ ממדינות ערב לממש את התחייבויותיהן הכספיות כלפי תושבי השטחים, בהתאם להחלטות הפסגה הערבית בח'רטום (אוגוסט 1967).

החזית הלאומית הפלסטינית

על החלטות אלה חזרה גם „המועצה הלאומית הפלסטינית” בכינוסה ה-11 (ינואר 1973), אך הפעם עשתה הנהגת אש"פ צעד נוסף בהחליטה על הקמת „חזית לאומית פלסטינית” שתשמש מסגרת לכל הכוחות הלאומניים הפועלים בשטחים ותהווה כעין שלוחה של אש"פ. ההכנות לכינון „החזית”

הקומוניסטית הפלסטינית באורח טבעי לגרעין, החזית הלאומית הפלסטינית" בצירוף אלמנטים של מפלגת, התחיה הערבית הסוציאליסטית" ותנועת, אלקומיון אלערב". ארגון זה ניסה להופיע כנציגות של אש"פ בשטחים, אך כבר בראשית דרכו התגלע ניגוד יסודי בינו ובין אש"פ, וליתר דיוק בינו ובין פת"ח, הארגון המוביל באש"פ. פת"ח לא רצה בהשתלטות קומוניסטית על, החזית הלאומית הפלסטינית", מחשש שהדבר ישמיט מידו את ההשפעה בה. למרות יחסו ההדוקים של אש"פ עם ברה"מ, לא יכול היה פת"ח להרשות לעצמו שגוף המופיע כנציגו של אש"פ בשטחים וזוכה לברכתו, יכוון על-ידי מעצמה זו ויפעל בהתאם למדיניותה. ואמנם, זמן קצר לאחר מלחמת יום-הכיפורים יצאה, החזית הלאומית הפלסטינית" בקריאה לאש"פ להשתתף בוועידת ז'נבה ולהסכים להקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה. זאת, בתקופה שאש"פ עצמו היה רחוק מהחלטה ברורה וחד-משמעית כל-כך בשאלות אלו. ואמנם, מבין האישים הבולטים שגורשו מהגדה המערבית לאחר מלחמת יום-הכיפורים על רקע פעילותם במסגרת גרת, החזית הלאומית הפלסטינית", נקלטו בתפקידי צמרת במוסדות אש"פ רק כאלה שהם בעלי עבר של פעילות במפלגת הבעת' או בתנועת, אלקומיון אלערב". אפליה זו גררה ביקורת מצד המפלגה הקומוניסטית בגדה המערבית כלפי הנהגת אש"פ, אך לא היה בכך כדי לשנות את יחס החשדנות של ערפאת ומרעיו לאנשי המפלגה.

מאבק על זכות הייצוג המדיני של תושבי השטחים

הקמת, החזית הלאומית הפלסטינית" איפשרה לאש"פ לטעון שנוצרה בשטחים תשתית פוליטית מחתרתית התומכת בו ומהווה חלק ממנו עצמו. ואמנם, לדידו של אש"פ היתה לאירוע זה כשלעצמו חשיבות מרובה בשל עצם סמיכותו לפעילות המדינית הנמרצת שהחלה בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, במטרה לקדם הסדר מדיני לסכסוך במזוה"ת. תהליך מדיני זה העמיד את האינטרסים של אש"פ בשטחים בסכנה, נוכח טענת ירון לדבר בשם הפלסטינים. אש"פ הציב, איפוא, לעצמו כמטרה לאומית ראשונה במעלה את מניעת מסירתם של הגדה המערבית ורצועת עזה לירדן והביע נכונותו העקרונית ליטול חלק בפעילות המדינית לקראת הסדר, כדי לא להישאר, מחוץ למשחק". מכאן ואילך פעל אש"פ בכל כוחו לשכנע את מדינות ערב לכרסם בזכותה של ירדן לדבר בשם הפלסטינים או לדון בצורה כלשהי בענייני הגדה המערבית במסגרת ההסדר המדיני. בהדרגה הצליח אש"פ להשיג את מבוקשו, ולבסוף קבעה ועידת הפסגה הערבית ברבאט (אוקטובר 1974), כי אש"פ הוא, הנציג החוקי היחיד של העם הפלסטיני". החלטה זו שהוכרה גם על-ידי ירון, הוציאה מידיה — מהבחינה הפורמלית לפחות — את הזכות לייצג את תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה בכל הסדר עם ישראל.

החלטות הפסגה ברבאט היוו למעשה השלמה להחלטות הפסגה הערבית שקדמה לה (אלג'יר, נובמבר 1973), אשר העניקה לאש"פ הכרה במעמדו כנציג החוקי של העם הפלסטיני". מעודד על-ידי החלטה זו, פנה אש"פ לחיזוק קשריו הפוליטיים עם מנהיגים בשטחים, במטרה לרכוש אותם לצידו ולנטרל את תומכי המשטר ההאשמי. בסוף 1973 ובתחילת 1974 קיימו ראשי אש"פ מגעים עם נכבדים ופוליטיקאים

ותיקים מהגדה המערבית, ביניהם גם פרוי-האשמים מובהקים. במקביל גאתה בשטחים התמיכה המופגנת באש"פ, שבאה על רקע התעוררות לאומנית בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, על רקע פעילות, החזית הלאומית הפלסטינית" ועל רקע חולשתו של המשטר ההאשמי שחזיתו נשארה שקטה במשך כל ימי המלחמה. נוצר לחץ של, הרחוב הערבי" על נכבדים ידועי שם בגדה המערבית, כולל פרו-ירדנים מסורתיים, להצהיר מפור-שות על תמיכתם באש"פ.

במושב ה-12 של, המועצה הלאומית הפלסטינית" (יוני 1974), הראשון לאחר מלחמת יום-הכיפורים בא לידי ביטוי עניינו של אש"פ להפגין את זיקתם של תושבי השטחים אליו ותמיכתם בו. אישים ממונהיגי, החזית הלאומית הפלסטינית" שגורשו בנובמבר 1973 מהגדה המערבית, צורפו אן בלוק למועצה הלאומית וכחברים בוועד הפועל של אש"פ. מכאן ואילך התקבל הדבר כעיקרון באש"פ כי בהעדר יכולת לשתף תושבים מהשטחים בכינוסי מוסדות אש"פ, ישמשו מגורשים אלה (ואחרים שיתוספו אליהם במשך הזמן) כנציגי הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה. דבר זה נועד לחזק את טענת אש"פ כי הוא מייצג את כלל העם הפלסטיני. במושב זה של, המועצה הלאומית הפלסטינית" החליט אש"פ על הקמת, שלטון לאומי פלסטיני לוחם" בכל שטח שישוחרר מידי ישראל, מבלי לנקוב במפורש בגדה המערבית או ברצועת עזה. עמדה זו אושרה על-ידי הפסגה הערבית ברבאט (אוקטובר בר 1974), שאף קראה ל,מדינות העימות" לסייע בידי אש"פ לממש מטרתו זו. החלטה זו וההכרה באש"פ כנציג החוקי והבלעדי של העם הפלסטיני העלו את קרנו של אש"פ בשטחים, והיוו פיצוי מסוים על ההתרופפות שחלה בפעילות, החזית הלאומית הפלסטינית" לקראת סוף 1974. זאת, בעקבות מעצר מנהיגיה וגירוש חלק מהם, ובעיקר לאחר שהממשל הישראלי הצליח לפגוע בפעילים מרכזיים ובמנגנונים של המפלגה הקומוניסטית בגדה המערבית, שהיתה כאמור עמוד השדרה של, החזית". אש"פ ניסה לנצל את עלייתו המסחררת בזירה הערבית והבינלאומית, כדי להסית את אוכלוסיית השטחים לשביתות מסחר ולימודים ולנקיטת צעדי מחאה נגד הממשל הישראלי, אולם הצלחתו היתה חלקית למדי ואף זאת בעיקר בימי מועד בעלי משמעות לאומית, כגון 15 במאי, 5 ביוני, הופעת עראפת באו"מ ב-13 בנובמבר 1974 וכיו"ב.

אכן, לאש"פ אין יכולת להתסיס את אוכלוסי הגדה המערבית ורצועת עזה שעה שאין לאלה סיבות משלהם לכך. התסיסה החריפה שהתרחשה בגדה המערבית בשליש הראשון של 1976 ממחישה מצב בסיסי זה. היתה זו תסיסה ממושכת ומקיפה יחסית, שהכילה סממנים מובהקים של מרי אזרחי: הפגנות והתפרעויות אלימות, השבתות לימודים ומסחר, הגשת מחאות לממשל ולגורמים בינלאומיים. אולם תסיסה זו נבעה בראש ובראשונה מגורמים מקומיים: נסיונות ההתנחלות של אנשי, גוש אמונים"; פרשת התפילה על הר-הבית; העלאת רעיון המנהל העצמי; הבחירות הקרבות למועצות העירוניות והפעילות לקראת, יום האדמה". למעשה לא היה לאש"פ חלק של ממש בייוזם התסיסה והתפתחותה, אך הוא ניסה, לרכב על הגל" ולנצלה לחיזוק יוקרתו ודימויו כגורם המושך בחוטים ומכוון את פעולות המרי האזרחי בשטחים. אש"פ צירף

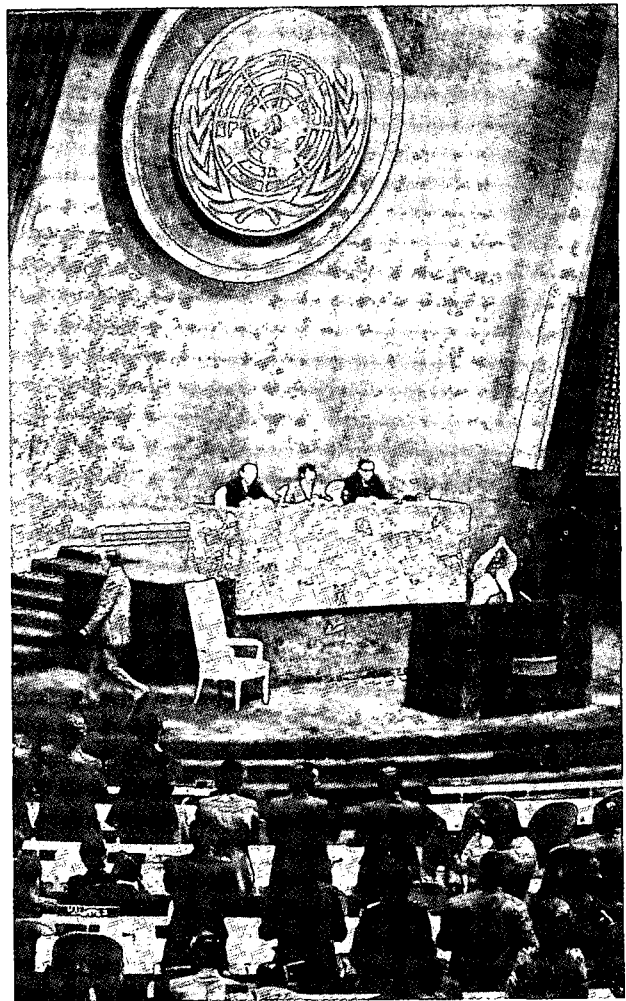
פרש כביטוי לגורמליזציה והשלמה של האוכלוסיה עם מצבה, דבר שאש"פ ביקש למנוע. אש"פ לא יכול היה למנוע את קיום הבחירות ואת כניסתם של פנים חדשות למועצות עירוניות, אולם בעיקרו של דבר ביטאו תוצאות הבחירות המשכיות בהשוואה להרכב האנושי והגנטי הפוליטיות של המועצות היוצאות.

בבחירות של 1976 נקט אש"פ עמדה שונה. באופן רשמי גינה אש"פ את עריכת הבחירות על-ידי הממשל הישראלי מאותם טעמים שהיו עימו ב-1972, אך היה ברור לו כי התנגדות בלבד לבחירות לא תשרת את עניינו, שכן היא תחסום את הדרך להשתתפותם של מועמדים מתומכיו ותחזק את סיכויי הצלחתם של מועמדים שונים הנתונים להשפעה ירדנית. על רקע העלאת רעיון המנהל העצמי בשטחים סמוך לפתיחת מערכת הבחירות, פירש אש"פ את כוונות ישראל כניסיון לכונן מנהיגות אלטרנטיבית. נוכח שיקולים אלה החליט אש"פ לתמוך בחשאי בהשתתפותם בבחירות של אישים המזוהים כתומכיו. בו בזמן המשיכו כלי התקשורת של אש"פ לתקוף את המועמדים הפרו-האשמיים ובראשם השייח' מחמד עלי אלג'עברי מחברון. תוצאות הבחירות היוו הצלחה רבתי לתומכי אש"פ והביאו לשינוי יסודי בהרכבן ובנטיותיהן הפוליטיות של המועצות העירוניות החדשות. במרבית הערים הגדולות נבחרו אישים פרו-אשמיים מובהקים לראשות העיריות. אש"פ פירש תוצאות אלו כהבעת אמון מצד האוכלוסיה במעמדו כנציגה הבלעדי. הוא ראה בהן מחסום בפני כל ניסיון לטפח מנהיגות מקומית בלתי תלויה בו שתאפשר לישראל, לירדן או לארה"ב להתעלם ממנו בהסדר כלשהו על עתיד הגדה המערבית.

מאמץ ליצירת תשתית סוציו-פוליטית פרו-אש"פית בשטחים

כבר הזכרנו לעיל את החלטות, המועצה הלאומית הפלסטינית" בכינוסה ה-10 ב-1972 בעניין הצורך לארגן את האוכלוסיה בשטחים ולהגיש סיוע למוסדות וארגונים ציבוריים ופרטיים כדי לחזק את כושר עמידתם בפני השלטון הישראלי. החלטות אלו חזרו ונשנו גם בכינוסים מאוחרים יותר, ובמיוחד שבה האחרון בקהיר (מרס 1977) הותוותה תכנית פעולה מפורטת לפיה תצומצם התלות החומרית של האוכלוסיה המקומית בשלטון הישראלי, כולל הלוואות וסיוע כספי, רכישת מוצרים ישראליים ועבודה בישראל. במקביל קבעה התכנית דרכי פעולה לחיזוק זיקת האוכלוסיה לאש"פ על-ידי יצירת מעורבות כלכלית, חברתית וחינוכית של אש"פ בחיי תושבי השטחים. רישומה של פעילות זו החל להופיע בגדה המערבית וברצועת עזה ב-1974, כשהיא מתמקדת בעיקר בהזרמת כספים ושימוש בהם לחיזוק תומכי אש"פ במקומות אלה. מאז ראשית פעילותו החבלנית בשטחים, נוהג אש"פ להעביר כספי סיוע למשפחות עצורים וחללים. בשנתיים-שלוש האחרונות מנסה אש"פ להפוך לצינור בלעדי להזרמת כספי הסיוע הערביים המוקצבים לשטחים בתוקף החלטות ועידת הפסגה הערבית בח'רטום.

בעקבות אירועי "יום האדמה" (30 במרס 1976) ניסה אש"פ לשכנע את מדינות ערב להקים קרן מיוחדת לתמיכה בתושבי השטחים, אך עד כה לא יצא הדבר אל הפועל. בעניין זה



הופעת ערפאת בעצרת האומות המאוחדות, נובמבר 1974

את קולו, בעיקר בשידורי הרדיו, להגברת התסיסה בגדה המערבית נגד השלטון הישראלי כשזו היתה כבר בעיצומה. בראשית אפריל 1976 ניסה אש"פ לנצל את אי השקט בגדה המערבית כדי להביא להעלאת הנושא לדיון במועצת הביטחון, אולם הרעיון לא התקבל על דעת מדינות ערב שהיו עסוקות אז במשבר הלבנוני שהלך והחריף.

אש"פ והבחירות לעירוניות

באפריל 1976 נערכו בגדה המערבית בחירות מוניציפליות, בפעם השניה תחת שלטון ישראל. השוני בין העמדות שנקט אש"פ בפעם הראשונה (ב-1972) ובין הפעם הזאת ממחיש היטב את הטקטיקה שגיבשו מנהיגיו לאחר מלחמת יום-הכיפורים לשם יצירת תשתית פוליטית תומכת בשטחים. ב-1972 החרים אש"פ את הבחירות, תבע מהאוכלוסיה להתקומם נגדן וניהל מסע איומים והפחדה נגד מועמדים שלא היו חברים במועצות העירוניות היוצאות. שתי סיבות עיקריות הניעו את אש"פ לנקוט עמדה זו. הראשונה, חשש שמאחורי רעיון הבחירות מסתתרת תכנית ישראלית לכינון מנהל עצמי או לטיפוח מנהיגות מקומית, "מטעם". השניה קשורה ברצון להפגין התנגדות מתמדת לשלטון ישראלי. בחירות תקינות ומסודרות בחסות הממשל הצבאי הישראלי עלולות היו להת-

ערבית אוניברסיטאית במוסדות חינוך בגדה המערבית, כדי לצמצם את ממדי יציאת התלמידים מהאיזור ללימודים במדינות ערב ובחור"ל. עובדה מעניינת היא שבמקביל לפעילות זו חלו שינויים בהרכב מועצות הנאמנים של כמה ממוסדות החינוך הגבוהים בגדה המערבית, כאשר תומכי אש"פ רכשו עמדות השפעה בולטות במוסדות אלה, דבר שהתבטא בפעילות עוינת רבה יחסית של תלמידיהם ומוריהם. ההתפתחות החשובה ביותר בהקשר זה היא החלטת „המועצה הלאומית הפלסטינית“ (מרס 1977) לפעול למען הקמת אוניברסיטה ב„שטחים כבושים“. בעבר התנגד אש"פ לרעיון זה בתוקף, בחששו שמוסד כזה יהיה בחסות ישראלית על כל המשתמע מכך. יש מקום להנחה שהשינוי בעמדת אש"פ בשאלה זו נובע בין השאר מהרגשת ביטחון בהשפעתו על המוסדות החינוכיים הגבוהים הקיימים כיום ברצועת עזה ובגדה המערבית (קולג' ביר זית, קולג' „פרייר“ בבית לחם והמכללה ע"ש טוקאן בשכם) והאמורים להרכיב את „האוניברסיטה הפלסטינית“. הרגשת ביטחון זו, אם היא אמנם קיימת, יונקת בלי ספק עידוד מההערכה של אש"פ שיש ביכולתו לגייס את הכספים הדרושים למפעל זה, כמו גם את האישורים הערביים המתאימים מבחינה אקדמית ומדינית, שיעניקו למוסד מעמד רשמי ומוכר בעולם הערבי.



תעמולת בחירות לעיריות בגדה, אפריל 1976

סיכום

למרות החלטות פסגה ערביות לגבי זכויותיו ומעמדו בשטחים, אין אש"פ מוכן להסתפק בכך והוא רואה צורך דחוף לפעול, כדי ליצור לעצמו בסיסי השפעה שיעניקו לו יכולת „שליטה מרחוק“ על הנעשה בתחומי החיים השונים. חשדנותו הבסיסית כלפי מדינות ערב, ובעיקר ירדן, והכרתו כי הסדר ערבי-ישראלי בהשתתפותו הוא בלתי אפשרי בתנאים הקיימים, דוחפים אותו לבסס את השפעתו בשטחים על-ידי פעילות במישור הפוליטי והכלכלי-חברתי. קשה להעריך את ממדי הצלחתו של אש"פ כתוצאה מפעילות זו בקרב תושבי השטחים. למרות הסכומים הגדולים שמקבלות העיריות בגדה המערבית וברצועת עזה במסגרת „ערים תאומות“, קיים קושי לממש בפועל. יש לזכור כי הסיוע הכספי מועבר לגורמים פרו-אש"פיים מוגדרים התופסים עמדות ציבוריות חשובות, ומכאן שהשפעתו הפוליטית יכולה לעיתים להיות רבה ביחס לגודלו. מכל מקום, דומה שלמרות פעולותיו של אש"פ בשנים האחרונות, נשארה האוכלוסיה בגדה המערבית וברצועת עזה מושפעת באורח מכריע מעמדות מדיניות הרווחות בעולם הערבי והזוכות לקונסנסוס כלל-ערבי. נכונות האוכלוסיה לגלות מרי אורחי כלפי השלטון הישראלי נובעת במקרים רבים מגורמים מקומיים, ולעיתים קרובות בולטת אולת ידו של אש"פ להניע את האוכלוסיה לנהוג על-פי רצונו בהעדר סיבות מקומיות משמעותיות. עם זאת, דומה כי בהשוואה לתקופה שעד מלחמת יום-הכיפורים, נוסף למעמדו של אש"פ בשטחים מימד נוסף, מעבר להזדהות האידיאית-רגשית עמו מצד הרוב המכריע באוכלוסיה המקומית. מימד חדש זה מתבטא בהופעתם של ניצני השפעה פוליטית ישירה של אש"פ בגדה המערבית וברצועת עזה באמצעות אישים נאמנים לו, התופסים עמדות מפתח בקרב האוכלוסיה המקומית ורואים עצמם מחויבים כלפיו במידה זו או אחרת בדין וחשבון על מעשיהם.

נתקל אש"פ בקושי עקרוני הנובע מיכולת פיקוח טובה יחסית של ישראל על הכספים הנכנסים דרך גשרי הירדן. יתר על כן, נוכח העוינות והתחרות החריפה בין ירדן ובין אש"פ על ההשפעה בגדה המערבית, יש לזה האחרון קושי בהכנסת סכומי כסף משמעותיים שלא בדיעתה או אף אישורה של ממשלת ירדן. דוגמא טובה לכך הם הכספים שגייסו בחודשים האחרונים עיריות מהגדה המערבית ומרצועת עזה במדינות הנפט הערביות, בדרך כלל בתיווכו ובחסותו של אש"פ. מרבית הכספים שגויסו במדינות חצי האי ערב והמפרץ הפרסי וכן בלוב ובאלג'יריה הופקדו בבנקים בעמאן, דבר המקנה לממשלת ירדן פיקוח עליהם. לא ברור באיזו מידה יש לאש"פ השפעה על ממדי הסיוע בו זוכה עיריה זו או אחרת. ההסדר של „עיריות תאומות“ שקם בהשראת אש"פ והודות לפעילותו בבירות ערביות שונות, אינו מקנה לאש"פ בהכרח שליטה על הכספים המועברים מהעיריה המאמצת לעיריה המאומצת בגדה המערבית או ברצועת עזה. עם זאת, נציגי אש"פ במדינות הערביות השונות היו בדרך כלל שותפים פעילים בגיוס הכספים הן מהמוסדות הרשמיים באותה מדינה והן מהקהילה הפלסטינית. גודל הסכומים שגויסו עד כה אינו ידוע במדויק והוא עשוי להגיע לכמה עשרות מיליוני דולר, שחלקם הגדול אמור להינתן במשך 3—5 השנים הבאות. המדובר בסכומים משמעותיים שאש"פ מנצלם על-ידי ניתובם דרך אישים ומוסדות בודדים לחיזוק מעמדו וסמכותו בשטחים. אש"פ מנסה להעביר לגורמים בשטחים גם כספים מתקציבו, אשר מכוונים בדרך כלל לגופים וולונטאריים פרטיים בעלי מטרות רשמיות תמימות לכאורה, שעה שלמעשה הם משמשים מסגרות התארגנות פרו-אש"פיות. כקטגוריה זו נכללים ארגוני פועלים, נשים, אגודות „הסהר האדום“ יאחרים.

מישור חשוב אחר בו פעל אש"פ בשנתיים האחרונות במטרה לחזק את השפעתו בשטחים הוא טיפול בהשגת הכרה ביני-